

IBN SINO TIBBIY MEROSIDA BEMOR PARVARISHI, SHIFOKOR MAS'ULIYATI VA TIBBIY ETIKA MASALALARI

Bakiyev Shavkat Sherzodovich
Stomatologiya ishi fakulteti talabasi
Samarqand davlat tibbiyot universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada buyuk mutafakkir va tabib Abu Ali ibn Sinoning tibbiy merosida bemor parvarishi, shifokorning kasbiy mas'uliyati va tibbiy etika masalalari yoritilgan. Ibn Sinoning "Tib qonunlari" asarida kasalliklarni davolash bilan bir qatorda bemorning umumiy holatini kuzatish, unga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lish, davolash jarayonida individual xususiyatlarni hisobga olish hamda shifokorning bilim va tajribasini muntazam oshirib borishi zarurligiga oid qarashlar tahlil qilingan. Shuningdek, bemorga insoniy munosabat, ishonch, mehribonlik, sabr-toqat va mas'uliyat kabi fazilatlarning tibbiy faoliyatdagi o'zni ko'rsatib berilgan. Ibn Sinoning tibbiy merosidagi ushbu tamoyillarning bugungi tibbiy etika va deontologiya qoidalari bilan bog'liq jihatlari ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ibn Sino, tibbiy meros, bemor parvarishi, shifokor mas'uliyati, tibbiy etika, deontologiya, shifokor va bemor munosabati, insonparvarlik, tibbiyot, "Tib qonunlari".

Kirish

Tibbiyot inson hayoti va salomatligi bilan bevosita bog'liq bo'lgan eng mas'uliyatli sohalardan biridir. Shifokor faoliyatida chuqur bilim va kasbiy mahorat bilan bir qatorda insonparvarlik, halollik, sabr-toqat, mas'uliyat va bemorga hurmat bilan munosabatda bo'lish kabi axloqiy fazilatlar ham katta ahamiyatga ega. Chunki bemor shifokorga nafaqat kasalligini davolash, balki o'z hayoti va sog'lig'ini ishonib topshiradi.

Tibbiy etika va deontologiya tushunchalari zamonaviy tibbiyotning ajralmas qismiga aylangan bo'lsa-da, shifokorning axloqiy mas'uliyati va bemorga munosabati

masalalari juda qadimdan mavjud bo'lgan. Sharq tibbiyoti tarixida bu masalalarga katta e'tibor bergan olimlardan biri Abu Ali ibn Sino hisoblanadi.

Abu Ali ibn Sino o'zining ilmiy faoliyati davomida tibbiyotning nazariy va amaliy masalalarini chuqur o'rgangan. Uning "Al-Qonun fi-t-tibb" ("Tib qonunlari") asari asrlar davomida Sharq va G'arb tibbiyotining rivojlanishida muhim manba bo'lib xizmat qilgan. Asarda kasalliklarning kelib chiqishi, tashxis, davolash, profilaktika, dorivor vositalar bilan bir qatorda bemorni kuzatish va davolash jarayonini to'g'ri tashkil etish masalalari ham yoritilgan.

Ibn Sino tibbiyotga faqat kasalliklarni davolash vositasi sifatida emas, balki inson salomatligini asrash va hayot sifatini yaxshilashga xizmat qiluvchi ilm sifatida qaragan. Shu sababli uning tibbiy merosida shifokorning bilimli bo'lishi, bemorning holatini diqqat bilan kuzatishi va davolashda ehtiyotkorlik bilan yondashishi muhim o'rin egallaydi.

Asosiy qism

Ibn Sinoning tibbiy merosida bemor parvarishi muhim masalalardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Bemorni davolash jarayoni faqat dori berish yoki muayyan muolajani bajarishdan iborat emas. Bemorning umumiy holatini kuzatish, uning shikoyatlarini tinglash, ovqatlanishi, uyqusi, kayfiyati va kundalik holatiga e'tibor berish davolash jarayonining muhim qismini tashkil etadi.

Ibn Sino bemorning individual xususiyatlarini hisobga olish zarurligiga katta ahamiyat bergan. Chunki bir xil kasallik turli odamlarda turlicha namoyon bo'lishi mumkin. Bemorning yoshi, jismoniy holati, hayot tarzi, ovqatlanishi va boshqa omillar davolash jarayoniga ta'sir qilishi mumkin. Shuning uchun shifokor har bir bemorga alohida yondashishi kerak.

Bemorni kuzatish Ibn Sino tibbiy yondashuvining muhim jihatlaridan biridir. Shifokor bemorning tashqi ko'rinishi, shikoyatlari, nafas olishi, uyqusi, ishtahasi va boshqa holatlariga e'tibor berishi lozim. Bemorni muntazam kuzatish kasallikning rivojlanishini tushunish va davolash jarayonini moslashtirish imkonini beradi.

Bemor parvarishida tozalik va gigiyena masalalariga ham katta e'tibor qaratilgan. Toza muhit, sifatli havo, toza suv, ozoda kiyim va yashash joyining sanitariya holati inson salomatligi uchun muhim hisoblanadi. Bugungi tibbiyot muassasalarida ham sanitariya-gigiyena qoidalariga rioya qilish bemor xavfsizligini ta'minlashning asosiy shartlaridan biridir.

Bemorning ovqatlanishini to'g'ri tashkil etish ham parvarishning muhim qismidir. Ibn Sino ovqatning inson salomatligiga ta'sirini chuqur o'rgangan. Kasallik vaqtida bemorning ovqatlanishi uning holatiga mos bo'lishi kerakligi haqidagi qarashlar tibbiy merosida muhim o'rin tutadi. Bugungi klinik amaliyotda ham ayrim kasalliklarda parhez va ovqatlanish tartibiga alohida e'tibor beriladi.

Bemorning uyquasi va dam olishi ham e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Kasallik davrida organizmning tiklanishi uchun yetarli dam olish muhimdir. Shifokor va tibbiyot xodimlari bemorning tinch va qulay sharoitda bo'lishiga imkon yaratishi kerak.

Ibn Sino bemorning ruhiy holatiga ham e'tibor bergan. Insonning ruhiy kechinmalari uning jismoniy holatiga ta'sir qilishi mumkinligini anglash uning tibbiy qarashlarida muhim o'rin tutadi. Bemorni qo'rqitish, uning holatini mensimaslik yoki unga qo'pol munosabatda bo'lish davolash jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shifokorning bemor bilan muloqoti ham tibbiy faoliyatning muhim qismidir. Bemor o'z shikoyatlarini erkin ayta olishi, shifokor esa uni diqqat bilan tinglashi kerak. Bemorni tinglash orqali shifokor kasallik haqida muhim ma'lumotlarga ega bo'lishi bilan birga, bemorda shifokorga nisbatan ishonchni ham shakllantiradi.

Ibn Sino ta'limotida shifokorning bilimli bo'lishi katta ahamiyatga ega. Tibbiyot inson hayoti bilan bog'liq bo'lganligi sababli shifokor o'z bilimini muntazam ravishda oshirib borishi kerak. Ilm-fan rivojlanishi bilan tibbiy bilimlar ham yangilanadi. Shu sababli shifokor yangi bilimlarni o'rganishi, tajribasini oshirishi va o'z kasbiy faoliyatiga mas'uliyat bilan yondashishi lozim.

Shifokorning mas'uliyati, avvalo, bemor manfaatini ustuvor qo'yish bilan bog'liq. Shifokor o'z vazifasini vijdonan bajarishi, bemorga zarar yetkazmaslikka intilishi va imkon qadar samarali davolash usulini tanlashi kerak. Tibbiyotdagi har bir qaror inson salomatligiga ta'sir qilishi mumkinligi sababli shifokorning mas'uliyati juda yuqori.

Ibn Sino tibbiyotda kuzatuv va tajribaga katta ahamiyat bergan. Shifokor kasallikni aniqlashdan oldin bemorni chuqur o'rganishi kerak. Shoshma-shosharlik bilan xulosa chiqarish yoki bemorning holatini yetarlicha o'rganmasdan davolashni boshlash noto'g'ri natijalarga olib kelishi mumkin. Shu jihatdan ehtiyotkorlik shifokor faoliyatining muhim tamoyili hisoblanadi.

Shifokorning mas'uliyati davolash bilan cheklanmaydi. U bemorga kasallikning xususiyatlari, davolash jarayoni va sog'liqni saqlash choralari tushuntirishi ham kerak. Bemor o'z salomatligiga oid masalalarni tushunishi va davolash jarayonida faol ishtirok etishi muhim.

Tibbiy etikaning muhim tamoyillaridan biri inson qadr-qimmatini hurmat qilishdir. Bemor qanday kasallikka ega bo'lishidan qat'i nazar, unga hurmat bilan munosabatda bo'lish kerak. Bemorning yoshi, ijtimoiy holati yoki boshqa shaxsiy xususiyatlari uning tibbiy yordam olish huquqiga ta'sir qilmasligi kerak.

Ibn Sinoning insonparvarlikka asoslangan tibbiy qarashlari bugungi tibbiy etika uchun ham muhim ahamiyatga ega. Shifokor bemorni faqat kasallik tashxisi sifatida emas, balki o'z his-tuyg'ulari, ehtiyojlari va xavotirlari bo'lgan inson sifatida ko'rishi kerak.

Shifokorning sabr-toqati ham tibbiy etikaning muhim jihatlaridan biridir. Ba'zi bemorlar o'z kasalligi sababli qo'rqishi, xavotirga tushishi yoki shifokorga ko'p savollar berishi mumkin. Bunday vaziyatlarda shifokor vazminlikni saqlashi va bemorga tushunarli tarzda javob berishi lozim.

Tibbiy sirni saqlash ham shifokor mas'uliyatining muhim jihatlaridan biridir. Bemor o'zining sog'lig'i bilan bog'liq shaxsiy ma'lumotlarni shifokorga ishonib aytadi. Shu sababli bunday ma'lumotlardan ehtiyotkorlik bilan foydalanish va

bemorning shaxsiy hayotiga hurmat bilan munosabatda bo'lish zarur. Zamonaviy tibbiyotda ham bemor ma'lumotlarining maxfiyligi muhim etik va huquqiy tamoyil hisoblanadi.

Ibn Sinoning tibbiy merosida davolashning maqsadi inson salomatligini tiklash va uning hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan. Shifokor o'z manfaatidan ko'ra bemorning sog'lig'ini ustuvor qo'yishi kerak. Bu tamoyil zamonaviy bioetikaning bemor manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan yondashuvlari bilan uyg'unlashadi.

Bemor bilan ishonchli munosabat o'rnatish davolash samaradorligiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bemor shifokorga ishonsa, o'z shikoyatlarini ochiqroq bildiradi, tavsiyalarga rioya qilishga ko'proq harakat qiladi va davolash jarayonida faol ishtirok etadi.

Shifokor va bemor o'rtasidagi munosabat faqat kasbiy aloqa emas, balki insoniy muloqot hamdir. Shifokorning bir og'iz iliq so'zi, bemorni diqqat bilan tinglashi va unga umid berishi ruhiy jihatdan qo'llab-quvvatlovchi omil bo'lishi mumkin. Biroq shifokor bemorga asossiz va'dalar bermasligi, balki mavjud tibbiy imkoniyatlar haqida to'g'ri va ehtiyotkor ma'lumot berishi kerak.

Ibn Sino tibbiyotida profilaktika ham muhim o'rin egallagan. Shifokor faqat kasallikni davolash bilan cheklanmasdan, uning qayta yuzaga kelishining oldini olish choralariga ham e'tibor berishi kerak. Bemorning ovqatlanishi, kun tartibi, jismoniy faolligi va gigiyenasi bo'yicha tavsiyalar berish profilaktik yondashuvning muhim qismi hisoblanadi.

Tibbiy etika masalasida shifokorning o'z kasbiga sadoqati ham muhimdir. Shifokor o'z faoliyatini faqat moddiy manfaat uchun emas, inson salomatligiga xizmat qilish mas'uliyati sifatida anglashi kerak. Kasbiy halollik, adolat, xolislik va insonparvarlik shifokor faoliyatining asosiy axloqiy fazilatlari hisoblanadi.

Ibn Sino merosida shifokorning doimiy izlanishi va bilim olishga intilishi alohida ahamiyatga ega. Zamonaviy tibbiyotda bu tamoyil yanada muhimlashgan. Chunki diagnostika va davolash texnologiyalari tez rivojlanmoqda. Shifokor yangi

ilmiy ma'lumotlardan xabardor bo'lmasa, bemorga zamonaviy va sifatli tibbiy yordam ko'rsatishda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin.

Ibn Sinoning tibbiy qarashlarini bugungi tibbiy etika bilan bog'lashda uning davri va zamonaviy tibbiyot o'rtasidagi farqni hisobga olish kerak. Hozirgi tibbiyot bioetikaning avtonomiya, manfaatdorlik, zarar yetkazmaslik va adolat kabi tamoyillariga ham tayanadi. Ibn Sino davrida bu tushunchalar hozirgi shaklda mavjud bo'lmagan bo'lsa-da, bemorga ehtiyotkorlik, insonparvarlik va mas'uliyat bilan yondashish g'oyalari uning tibbiy merosida muhim o'rin egallagan.

Bugungi tibbiyot xodimlari uchun Ibn Sinoning merosi kasbiy mahorat va axloqiy mas'uliyatni birgalikda olib borish zarurligini ko'rsatadi. Faqat kuchli bilimga ega bo'lishning o'zi yetarli emas. Shifokor bemor bilan to'g'ri muloqot qila olishi, uning huquqlarini hurmat qilishi, tibbiy sirni saqlashi va har bir qarorining mas'uliyatini anglay olishi kerak.

Xulosa

Abu Ali ibn Sinoning tibbiy merosida bemor parvarishi, shifokor mas'uliyati va tibbiy etika masalalari muhim o'rin egallaydi. Uning tibbiy qarashlarida bemorni diqqat bilan kuzatish, individual yondashish, tozalik va gigiyenaga rioya qilish, to'g'ri ovqatlanish, dam olish hamda ruhiy holatga e'tibor berish kabi jihatlar alohida ahamiyatga ega.

Ibn Sino shifokorni chuqur bilimga ega, tajribali, mas'uliyatli va insonparvar mutaxassis sifatida tasavvur qilgan. Shifokor bemorning manfaatlarini ustuvor qo'yishi, unga hurmat bilan munosabatda bo'lishi va kasbiy faoliyatida halollikni saqlashi kerak. Bu qarashlar bugungi tibbiy etika va deontologiyaning ko'plab tamoyillari bilan mazmunan yaqinlashadi.

Bemor parvarishida nafaqat tibbiy muolajalar, balki bemorning ruhiy holatini qo'llab-quvvatlash, unga qulay sharoit yaratish va ishonchli muloqot o'rnatish ham muhimdir. Zamonaviy tibbiyotda ham bemorga yo'naltirilgan yondashuv tobora katta ahamiyat kasb etmoqda.

Ibn Sinoning tibbiy merosi bugungi shifokorlar uchun tarixiy va ma'naviy ahamiyatga ega. Uning ilmga intilishi, bemorga insoniy munosabati, kasbiy mas'uliyati va sog'liqni saqlashga kompleks yondashuvi tibbiyot xodimlari uchun muhim ibrat bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy tibbiyotda ilg'or texnologiyalar va yangi davolash usullari qanchalik rivojlanmasin, shifokorning insonparvarligi, kasbiy halolligi, bemorga hurmati va mas'uliyati o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Ibn Sino tibbiy merosining ana shu jihatlari bugungi tibbiy ta'lim va amaliyot uchun ham qimmatli hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ibn Sino. **Tib qonunlari**. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti.
2. Ibn Sina. **The Canon of Medicine (Al-Qanun fi al-Tibb)**. – Ingliz tilidagi nashr.
3. Browne E. G. **Arabian Medicine: Its Influence on the Middle Ages**. – Cambridge University Press.
4. Ullmann M. **Islamic Medicine**. – Edinburgh University Press.
5. Elgood C. **A Medical History of Persia and the Eastern Caliphate**. – Cambridge University Press.
6. Siraisi N. G. **Medieval and Early Renaissance Medicine: An Introduction to Knowledge and Practice**. – University of Chicago Press.
7. Beauchamp T. L., Childress J. F. **Principles of Biomedical Ethics**. – Oxford University Press.